

ЗАКОН УКРАЇНИ

Про затвердження Загальнодержавної
програми охорони та відтворення
довкілля Азовського і Чорного морів

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2001, N 28, ст.135)

Верховна Рада України постановляє:

1. Затвердити Загальнодержавну програму охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (додається).

2. Цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України

Л.КУЧМА

м. Київ, 22 березня 2001 року
N 2333-III

ЗАТВЕРДЖЕНО
Законом України від 22 березня 2001 року
N 2333-III

ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНА ПРОГРАМА
ОХОРОНИ ТА ВІДТВОРЕННЯ ДОВКІЛЛЯ
АЗОВСЬКОГО І ЧОРНОГО МОРІВ

Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (далі - Програма) спрямована на забезпечення виконання Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (1994 рік), Міністерської декларації про захист Чорного моря (1993 рік) та Стратегічного плану дій щодо відтворення та захисту Чорного моря (1996 рік).

Програма призначена для сприяння концентрації зусиль усіх суб'єктів управління і господарювання Азово-Чорноморського регіону по розробці та реалізації заходів щодо поліпшення екологічного стану Азовського і Чорного морів.

І. ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

У цій Програмі вживаються такі терміни і визначення:

аквакультура - система заходів, спрямованих на штучне розведення цінних рослин та тварин у водному середовищі;

акваторія - водний простір водойми чи моря, обмежений природними, штучними або умовними кордонами;

біогенні речовини - іони азоту, фосфору, кремнію, заліза, кисень та вуглець, що забезпечують процеси життєдіяльності організмів;

джерела забруднення дифузні - джерела потенційного надходження забруднюючих і біогенних речовин до водного об'єкта шляхом їх змиву з водозбірної площі;

джерела забруднення точкові - джерела надходження до водного об'єкта забруднюючих і біогенних речовин, спричиненого їх локально визначеним скиданням;

евтрофікація - збільшення вмісту біогенних речовин у водоймі, що викликає бурхливе розмноження водоростей, зниження прозорості води і вмісту розчиненого кисню у глибинних шарах внаслідок розкладу органічної речовини мертвих рослин і тварин, а також масову загибель донних організмів;

екосистема (екологічна система) - природний комплекс, створений живими організмами, з умовами їх існування, пов'язаними між собою обміном речовин і енергії, які утворюють систему взаємозумовлених біотичних та абіотичних явищ і процесів;

екосистема бентична - екосистема дна водойм та твердих антропогенних субстратів (наприклад, колектори для молюсків у аквакультури, корпуси суден тощо);

екосистема морська - сукупність живих морських організмів та середовища моря, що взаємодіють між собою;

зоопланктон - сукупність тварин, які мешкають у товщі морських вод і нездатні активно протидіяти перенесенню течіями;

ресурси біологічні - біологічні компоненти біосфери, що можуть бути використані для отримання людьми матеріальних та інших благ;

ресурси рекреаційні - об'єкти та явища природного і антропогенного походження, що використовуються для оздоровлення, відпочинку і туризму;

смуга прибережна - ділянка контакту суші та моря, що включає природні комплекси берега та прилеглої морської акваторії.

II. МЕТА ТА СТРОКИ ВИКОНАННЯ ПРОГРАМИ

Метою Програми є розроблення державної політики, стратегії та плану дій, спрямованих на запобігання зростанню антропогенного тиску на довкілля Азовського і Чорного морів, сприяння розвитку екологічно безпечних видів діяльності в Азово-Чорноморському регіоні, збереження і відтворення біологічного різноманіття та ресурсів морів, створення сприятливих умов для проживання, оздоровлення та відпочинку населення.

Об'єктом Програми є довкілля Азовського і Чорного морів у межах внутрішніх морських вод, територіального моря, виключної (морської) економічної зони України та прибережної смуги.

Реалізація Програми розрахована на період до 2010 року і здійснюватиметься в два етапи - 2001-2005 та 2006-2010 роки.

На першому етапі на основі формування та реалізації щорічних планів соціального і економічного розвитку України передбачається

здійснення комплексу організаційних, нормативно-правових та науково-технічних заходів, спрямованих на розв'язання найважливіших екологічних проблем, успішне та ефективне впровадження екологічно чистих технологій, будівництво очисних споруд, берегоукріплення, попередження зсувів, реконструкцію каналізаційних мереж.

III. СУЧАСНИЙ ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАН АЗОВСЬКОГО І ЧОРНОГО МОРІВ

Азовське і Чорне моря є найбільш ізольованими від Світового океану морями планети з водозбірним басейном понад 2 млн. кв. кілометрів.

Територіальні води України у Чорному морі займають 24850 кв. кілометрів, а площа шельфу становить близько 57 відсотків загальної довжини Чорноморського шельфу. У межах України знаходяться 14 основних лиманів і естуаріїв загальною площею 1952 кв. кілометри, 8 заток площею 1770 кв. кілометрів, 19 приморських водно-болотних угідь загальною площею 635 тис. гектарів.

Незадовільний екологічний стан Азовського і Чорного морів зумовлений значним перевищенням обсягу надходження забруднюючих речовин над асиміляційною здатністю морських екосистем, що призвело до бурхливого розвитку евтрофікаційних процесів, значного забруднення (в тому числі мікробіологічного) морських вод, втрати біологічних видів, скорочення обсягу рибних ресурсів, зниження якості рекреаційних ресурсів, виникнення загрози здоров'ю населення. Основними джерелами забруднення є стоки річок, стічні води з точкових та дифузних берегових джерел, морські транспортні засоби.

Особливо небезпечними для екосистеми морів є точкові джерела забруднення від промислових підприємств та підприємств комунально-побутового господарства, розташованих у прибережній смузі. Щорічно підприємствами комунально-побутового господарства скидається у Чорне море понад 33,8 тис. тонн завислих речовин, 8,8 тис. тонн азоту, 2,6 тис. тонн фосфору, 24,1 тис. тонн нафтопродуктів. Дефіцит пропускнуєї спроможності комунальних очисних споруд біологічного очищення в містах і селищах Автономної Республіки Крим, у містах Миколаєві, Одесі та Севастополі становить 273 тис. куб. метрів на добу. У системі централізованого водовідведення населених пунктів цього регіону майже 25 відсотків каналізаційних мереж перебувають в аварійному стані.

Особливе занепокоєння викликає екологічний стан Азовського моря. Основними джерелами його забруднення є 66 промислових підприємств міста Маріуполя. Металургійними комбінатами "Азовсталь", імені Ілліча, концерном "Азовмаш" щороку скидається понад 800 млн. куб. метрів (до 99 відсотків загального обсягу скидів у море) забруднених стічних вод.

Суттєвим чинником забруднення морів є дифузні джерела, в основному змив з сільськогосподарських угідь та територій населених пунктів.

Щороку з водами річок України до Чорного моря надходить 653 тис. тонн завислих речовин, понад 8 тис. тонн органічних

речовин, близько 1900 тонн азоту та 1200 тонн фосфору. Особливо відчутно впливають на його стан малі річки Криму, Приазов'я і Причорномор'я. Із стоком малих річок до басейнів Азовського і Чорного морів виноситься близько 11,6 відсотка незасвоєних азотних добрив, 13 відсотків фосфорних добрив та 6 відсотків пестицидів.

З активізацією національного та міжнародного судноплавства зростає ризик забруднення морського середовища, особливо під час транспортування небезпечних речовин.

Відсутність достатньої кількості належних портових споруд для складування та обробки екологічно небезпечних вантажів, а також низький рівень забезпеченості морських транспортних засобів системами очищення побутових стоків та утилізації твердих відходів призводять до значного забруднення морських акваторій та акваторій портів.

Незадовільне матеріальне забезпечення служб швидкого реагування на надзвичайні ситуації, відсутність системи нагляду за транспортуванням небезпечних вантажів у морських водах вимагають розроблення заходів з попередження виникнення аварійних ситуацій та створення систем швидкого реагування на них як на національному, так і на міжнародному рівнях.

У межах водоохоронної зони Азовського і Чорного морів накопичено значну кількість твердих побутових і промислових відходів. Технологічна недосконалість облаштування звалищ викликає забруднення поверхневих і підземних вод, створює загрозу погіршення санітарно-епідеміологічного стану та стану здоров'я населення, деградації рекреаційних ресурсів.

Значне антропогенне навантаження в літній період на деяких ділянках рекреаційних зон призводить до порушення природного стану пляжів, прибережних лісів, луків та зниження їх рекреаційно-оздоровчого потенціалу.

Переміщення великих обсягів донних відкладень під час здійснення днопоглиблювальних і дноочисних робіт у морських акваторіях призводить до деградації донних біоценозів і забруднення морського середовища завислими та токсичними речовинами. У 1998 році до підводних морських звалищ скинуто близько 2600 куб. метрів ґрунтів.

Незбалансованість господарської діяльності призвела до зменшення кормової бази, кількості нерестовищ, місць нагулу й існування риби та інших живих водних організмів. Нераціональне видобування риби та морепродуктів, незадовільне виконання заходів, спрямованих на їх відтворення, спричинили зменшення їх біологічної продуктивності та збіднення видового складу. Ситуацію ускладнює привнесення до екосистеми морів шкідливих екзотичних організмів, які пригнічують розвиток та відтворення місцевих флори та фауни Азовського і Чорного морів.

Основними забруднювачами морського середовища є нафтопродукти, особливо в межах акваторій портів. Так, в Одеському, Іллічівському та Керченському портах вміст нафтопродуктів у воді перевищує гранично допустиму концентрацію (далі - ГДК) у 1,5-2 рази.

Концентрація нафтопродуктів у Азовському морі подекуди перевищує ГДК у 10 разів.

Найбільш забруднені нафтопродуктами севастопольські бухти, що значною мірою пов'язано з діяльністю Чорноморського флоту Російської Федерації. В останні роки у бухтах Південна, Камишова, Голландія, Карантинна та Північна вміст нафтопродуктів у поверхневих шарах моря перевищує ГДК у середньому в 3-10 разів.

Забруднення прибережних районів Чорного моря синтетичними поверхнево-активними речовинами у зоні впливу муніципальних очисних споруд перевищує ГДК у 2-3 рази.

Спостерігається підвищення вмісту хлорорганічних пестицидів і поліхлорованих біфенілів у весняний період на гирлових ділянках річок.

Мають місце значні концентрації важких металів (міді, хрому, свинцю, кобальту, цинку, кадмію, стронцію та інших), періодичні надходження цезію-137 у поверхневі води східної і центральної частин Чорного моря. В останні роки концентрація радонідів в Азовському морі перевищує ГДК у 12,6 раза, вміст фенолів перевищує нормативи у 7 разів.

Незважаючи на значне скорочення обсягу використання мінеральних добрив та пестицидів у сільському господарстві, середній вміст фосфору у водах Азовського і Чорного морів коливається від 10-40 мкг/л у районі південного узбережжя Криму до 600 мкг/л у дельті Дунаю. В Азовському морі вміст азоту коливається від 20-28 до 400 мкг/л.

В останні роки зростає забруднення морської води умовно патогенною та патогенною мікрофлорою, що призвело до глибоких змін в екосистемах морів та в прибережній смузі, а саме:

рівень прозорості води знизився більш як у 2 рази (до 2-8 м);

зона гіпоксії в Чорному морі розширилася з 3 до 40 тис. кв. кілометрів;

площа зон цвітіння у північно-західній частині Чорного моря зросла у 20 разів порівняно з 60-ми роками;

зросла кількість одноклітинних організмів і медуз, а також шкідливих екзотичних організмів (на початок 90-х років загальна біомаса переселенця реброплава *Mnemiopsis leidyi* в басейні Чорного моря оцінювалася в 1 млрд. тонн);

ширина смуги ареалу макрофітів прибережного мілководдя скоротилася до 3-5 метрів;

значно зменшилися морські біологічні ресурси;

практично зникли популяції вищих ракоподібних та придонних риб і суттєво скоротилися популяції великих планктонних ракоподібних;

періодично спостерігається задуха та масова загибель донних біоценозів на значних площах (за останні 20 років втрати донної

фауни досягли 60 млн. тонн, у тому числі риби - близько 3 млн. тонн);

кількість особин морських ссавців зменшилася майже у 20 разів;

практично зникло на північно-західному шельфі Чорного моря філофорне поле Зернова;

обсяги вилову риби в Азовському і Чорному морях за останні 10 років скоротилися у 5 разів.

Найбільш суттєвою є шкода, заподіяна здоров'ю населення. Через забруднення та недостатнє забезпечення населення прибережної смуги якісною питною водою в Автономній Республіці Крим, Донецькій, Миколаївській, Одеській, Херсонській областях та місті Севастополі майже щороку спостерігаються спалахи захворювання на вірусний гепатит та кишкових захворювань.

Погіршення якості та санітарного стану прибережних вод і пляжів призвело до зменшення кількості відпочиваючих у санаторіях, туристських закладах, інших місцях відпочинку. Збитки внаслідок погіршення оздоровчої здатності прибережних рекреаційних ресурсів оцінюються в 9 млн. гривень на рік.

Недостатньо використовуються потенційні можливості виробництва морепродуктів за рахунок аквакультурних видів діяльності, розвиток яких разом із забезпеченням населення харчовими продуктами моря сприятиме відтворенню ресурсного потенціалу та сталому розвитку цього регіону.

Рибний промисел в Азовському і Чорному морях відчутно зменшився. Вилов риби в останні роки становив у середньому лише 20 відсотків рівня 60-х - початку 70-х років, що призвело до щорічних втрат товарної продукції приблизно на 75 млн. доларів США.

Майже 2,6 тис. кілометрів берегової лінії зазнають негативного впливу від площинного змиву та ерозії. Це призводить до непридатності територій для містобудування та розвитку туризму і негативно впливає на стан прибережних екосистем.

Внаслідок забруднення морського середовища, незбалансованого використання морських природних ресурсів, а також відсутності системи інтегрованого управління використанням природних ресурсів морів Україна щороку втрачає (орієнтовно) до 1,7 млрд. гривень.

IV. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ АЗОВСЬКОГО І ЧОРНОГО МОРІВ ТА НАПРЯМИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Основними проблемами екологічного стану Азовського і Чорного морів є:

високий рівень забруднення морських вод;

загроза здоров'ю населення і непоправної втрати біологічного різноманіття та біологічних ресурсів моря;

зменшення обсягів вилову риби та заготівлі морепродуктів;

зниження якості морських рекреаційних ресурсів;

руйнування морського берега та інтенсифікація негативних геологічних процесів, деградація земель прибережної смуги;

відсутність системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі;

загроза зникнення видів тварин і рослин, що занесені до Червоної книги України;

зменшення обсягів розведення цінних промислових видів риби.

Програмою визначено такі пріоритетні напрями вирішення основних проблем екологічного стану Азовського і Чорного морів:

1) зменшення рівня забруднення морів та антропогенного навантаження на їх екосистеми;

2) зниження ризику для здоров'я людини, пов'язаного із забрудненням морських вод та прибережної смуги;

3) збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів, розширення мережі державних заповідників, заказників, створення національних парків;

4) збалансоване використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвиток аквакультурних видів діяльності, особливо цінних промислових видів риби, із забезпеченням належного державного контролю;

5) запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів;

6) створення системи інтегрованого управління природокористуванням у межах водоохоронної зони морів, прибережній смузі морів, територіальних морських водах України;

7) удосконалення системи моніторингу для оцінки впливу природних і антропогенних факторів на довкілля;

8) залучення громадськості до реалізації природоохоронних заходів, підвищення рівня екологічної освіти та виховання населення;

9) вдосконалення законодавчої та іншої нормативно-правової бази для впровадження державної політики у сфері збереження довкілля Азовського і Чорного морів, узгодження її з вимогами чинних міжнародних договорів України.

V. КОМПЛЕКС ПРИРОДООХОРОННИХ ЗАХОДІВ, СПРЯМОВАНИХ НА ПОЕТАПНЕ ПОЛІПШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО СТАНУ АЗОВСЬКОГО І ЧОРНОГО МОРІВ

Для поліпшення екологічного стану Азовського і Чорного морів розроблено комплекс таких заходів:

1. Зменшення рівня забруднення морів та антропогенного навантаження на їх екосистеми

1.1. Зменшення обсягів забруднень, що надходять з річковим стоком

На першому етапі передбачається:

На основі басейнового підходу до охорони та відтворення Азовського і Чорного морів забезпечити координування заходів Програми з програмами та планами дій, спрямованими на поліпшення екологічного стану басейнів річок Дніпра, Дунаю, Дністра, Південного Бугу, Сіверського Дінця та малих річок Причорномор'я і Приазов'я, під час розроблення щорічних проектів програм економічного і соціального розвитку країни;

забезпечити координування заходів Програми із Загальнодержавною програмою формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки (1989-14), Програмою перспективного розвитку заповідної справи в Україні;

розроблення заходів з охорони та відтворення Придунайських озер, озера Сасик та лиманів північно-західного Причорномор'я;

розроблення заходів екологічного оздоровлення гирлових ділянок річок з використанням біомеліоративних функцій плавнів;

підготовка регіональних програм охорони малих річок Криму, Приазов'я та Причорномор'я;

розроблення правового акта про спеціальний режим природокористування у плавнях та гирлових ділянках річок.

На другому етапі передбачається:

реалізація заходів, спрямованих на екологічне оздоровлення гирлових ділянок річок Дунаю, Дністра та Дніпра з використанням біомеліоративних функцій плавнів;

впровадження регіональних програм і пілотних проектів оздоровлення і впорядкування малих річок Криму, Приазов'я та Причорномор'я.

Програмою передбачено посилення контролю за надходженням забруднень до морів через гирлові створи річок першого порядку, запровадження сприяння участі громадськості в здійсненні контролю за забрудненням малих річок Криму, Приазов'я, Причорномор'я та інші заходи.

1.2. Зменшення обсягів забруднень з точкових берегових джерел

На першому етапі передбачається:

здійснення інвентаризації скидів господарсько-побутових стічних вод у межах прибережної смуги та визначення найбільш небезпечних забруднювачів;

розроблення та затвердження переліку заходів, спрямованих на зменшення обсягів надходження забруднюючих речовин;

забезпечення відповідності ступеня очищення стічних вод установленим нормативам і стандартам у місцях, де вони негативно впливають на санітарно-гігієнічний стан морів;

розроблення пілотного проекту очищення стічних вод і доведення їх до нормативно допустимих значень для одного з міст, розташованих у межах прибережної смуги;

завершення будівництва очисних споруд стічних вод для об'єктів, діяльність яких суттєво впливає на екологічний стан морів;

впровадження сучасних методів перероблення та утилізації відходів, що утворюються на очисних спорудах;

розроблення та реалізація окремих програм запобігання забрудненню для найбільш екологічно небезпечних регіонів, зокрема для міста Маріуполя та прилеглих територій узбережжя Азовського моря.

На другому етапі передбачається:

повне припинення скидання забруднених стічних вод господарськими об'єктами, розташованими у межах прибережної смуги Азовського і Чорного морів;

впровадження в господарській діяльності об'єктів, розташованих у межах прибережної смуги, оборотного, повторного та послідовного водокористування;

забезпечення відповідності ступеня очищення стічних вод встановленим нормативам та стандартам.

1.3. Зменшення обсягів забруднень з дифузних берегових джерел

На першому етапі передбачається:

розроблення методики науково обґрунтованої оцінки обсягів надходжень забруднюючих речовин з дифузних джерел до морських акваторій та визначення критеріїв оцінки їх впливу на стан довкілля Азовського і Чорного морів;

створення системи спостережень за надходженням до акваторій Азовського і Чорного морів органічних речовин, пестицидів, важких металів з урбанізованих територій, а також внаслідок військової діяльності;

розроблення заходів, спрямованих на запобігання забрудненню морських вод колекторно-дренажним стоком;

встановлення водоохоронних зон і прибережних захисних смуг морів, морських заток, лиманів і малих річок;

проведення громадських кампаній з упорядкування прибережної захисної смуги морів.

На другому етапі передбачається:

упорядкування існуючого водовідведення дощових вод з територій населених пунктів, розташованих у прибережній захисній смузі морів;

упорядкування існуючого водовідведення на сільськогосподарських угіддях та забезпечення протиерозійної стійкості ландшафтів;

проведення заходів, спрямованих на запобігання забрудненню колекторно-дренажним стоком морських вод;

винесення в природу водоохоронних зон і прибережних захисних смуг морів, морських заток, лиманів та малих річок.

1.4. Зменшення обсягів забруднення з атмосфери

На першому та другому етапах передбачається:

проведення інвентаризації джерел забруднення атмосферного повітря та оцінка обсягів викидів забруднюючих речовин від стаціонарних і пересувних джерел у морі та в прибережній смузі;

вивчення впливу забруднення екосистеми Азовського і Чорного морів атмосферними опадами;

забезпечення екологічного контролю за додержанням установлених нормативів викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел у прибережну смугу Азовського і Чорного морів.

1.5. Створення цілісної системи контролю за переміщенням небезпечних речовин морським транспортом, запобігання забрудненню вод морів морськими суднами

На першому та другому етапах передбачається:

забезпечення контролю за створенням та функціонуванням споруд, де здійснюється перевантаження та зберігання нафтопродуктів, хімічних речовин тощо;

розроблення та впровадження системи контролю за переміщенням небезпечних речовин у межах морських кордонів України;

розроблення та впровадження системи заходів, спрямованих на запобігання привнесенню плавзасобами до Азовського і Чорного морів шкідливих екзотичних організмів;

здійснення пілотного проекту із впровадження біологічних методів очищення акваторій морських портів від нафтових забруднень.

Програмою передбачено впровадження технологій утилізації рідких і твердих відходів на суднах, транспортних засобах у портах; створення інформаційної системи прогнозування переміщення по поверхні моря нафтових забруднень та інші заходи.

1.6. Удосконалення системи поводження з побутовими та промисловими відходами, що утворюються у прибережній смузі морів

На першому етапі передбачається:

проведення інвентаризації звалищ сміття та відходів, розташованих у межах двох кілометрів прибережної захисної смуги Азовського і Чорного морів, та розроблення комплексу заходів, спрямованих на їх ліквідацію;

розроблення галузевих програм екологічно безпечного поводження з відходами ґрунтів, що утворюються у портовому господарстві;

введення в дію потужностей для захоронення, перероблення та утилізації твердих побутових і промислових відходів;

розроблення та впровадження пілотного проекту з інвентаризації та перероблення побутових відходів.

На другому етапі передбачається:

винесення звалищ сміття та відходів за межі прибережної захисної смуги Азовського і Чорного морів;

будівництво потужностей для захоронення, перероблення та утилізації твердих побутових і промислових відходів;

запровадження галузевих програм екологічно безпечного поводження з відходами ґрунтів, що утворюються у портовому господарстві;

запровадження нормативів ГДК забруднюючих речовин, що утворюються під час проведення днопоглиблювальних і дноочисних робіт у ґрунтах.

Програмою передбачається здійснення заходів для визначення шляхів використання відходів ґрунтів та зменшення замулення дна і забруднення морів, що спричиняється внаслідок проведення днопоглиблювальних і дноочисних робіт; визначення місць розміщення відходів ґрунтів на суші під час виконання будівельних і берегоукріплювальних робіт; створення інформаційно-консультативного центру з впровадження екологічно сумісних технологій та обладнання для переробки відходів.

1.7. Заходи, спрямовані на запобігання надзвичайним ситуаціям, удосконалення засобів ліквідації їх наслідків

На першому та другому етапах передбачається:

підвищення рівня ефективності заходів щодо запобігання аваріям на морських спорудах і суднах, удосконалення засобів ліквідації наслідків аварій та надзвичайних ситуацій на морі;

розроблення національної програми реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного характеру та адаптація її до регіональної програми дій країн Чорноморського регіону;

запровадження єдиної державної системи раннього оповіщення і швидкого реагування у разі виникнення надзвичайних ситуацій в Азовському і Чорному морях;

проведення оцінки геохімічного стану ландшафтів у районах виникнення надзвичайних ситуацій;

розроблення системи прогнозування стану морського середовища, гідрометеорологічного та гідрографічного забезпечення переміщення морським транспортом екологічно небезпечних вантажів.

Зокрема, на першому етапі передбачається:

розроблення та впровадження заходів із дослідження сірководневого забруднення Чорного моря, проведення наукового дослідження можливості використання цього сірководню;

організація спеціалізованих державних аварійно-рятувальних служб з ліквідації надзвичайних ситуацій на морі з достатнім забезпеченням сучасним обладнанням, тренувальними полігонами, навчальними центрами;

створення підрозділів оперативного моніторингу для забезпечення оперативного одержання інформації для прийняття рішень у разі виникнення надзвичайних ситуацій в Азовському і Чорному морях;

введення обов'язкового страхування ризиків заподіяння екологічної шкоди, пов'язаної з транспортуванням, зберіганням та використанням екологічно небезпечних речовин в акваторіях Азовського і Чорного морів та їх прибережних смугах.

2. Зниження ризику для здоров'я людини, пов'язаного із забрудненням морських вод та прибережної смуги

2.1. Профілактика негативного впливу забруднення в місцях рекреаційного та оздоровчого водокористування на здоров'я населення

На першому та другому етапах передбачається:

здійснення аналізу наявного рівня забруднення морського середовища з метою визначення районів першочергового проведення водоохоронних заходів і зон сприятливого водокористування, розвитку аквакультурної діяльності;

визначення джерел негативного впливу на прибережні морські води у межах населених пунктів, зон рекреації та місць аквакультурної діяльності;

розроблення заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу джерел забруднення на здоров'я населення;

оптимізація рекреаційного використання прибережних територій.

2.2. Інформаційне забезпечення населення відомостями про санітарно-гігієнічний та епідеміологічний стан зон рекреації та населених пунктів

На першому етапі передбачається:

створення бази даних якості питної води, атмосферного повітря, прибережних морських вод зон рекреації та населених

пунктів;

розроблення моделі прогнозування епідеміологічної та санітарно-гігієнічної ситуації для провадження ефективних профілактичних заходів.

На другому етапі передбачається забезпечення оперативного інформування населення про санітарно-гігієнічний та епідеміологічний стан у межах зон рекреації та населених пунктів у разі виникнення загрози погіршення екологічної ситуації та поширення інфекційних захворювань.

3. Збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги та місць існування біологічних видів

3.1. Збереження та відтворення біологічного різноманіття та природних ландшафтів

На першому етапі передбачається:

розроблення окремих режимів природокористування у межах територій (акваторій), віднесених до водно-болотних угідь міжнародного значення;

підготовка науково обгрунтованих рекомендацій щодо відтворення реліктових видів флори та фауни Азовського і Чорного морів;

розширення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, спрямованих на визначення основних закономірностей функціонування морських і прибережних екосистем та запобігання негативній дії чинників, що впливають на них, а також збереження біологічного різноманіття філофорного поля Зернова;

здійснення заходів, спрямованих на створення Азово-Чорноморського природного (екологічного) коридору;

створення двох біологічних станцій (в акваторії Чорного та Азовського морів) з метою збереження та відтворення рідкісних видів рослин і тварин та видів, занесених до Червоної книги України.

На другому етапі передбачається:

створення на базі природних і біосферних заповідників, національних природних парків, інших територій та об'єктів природно-заповідного фонду центрів з відтворення рідкісних видів рослин і тварин та видів, занесених до Червоної книги України;

розроблення проекту відтворення ареалу водорості філофора на північно-західному шельфі Чорного моря (філофорного поля Зернова);

проведення реінтродукції рідкісних і таких, що перебувають під загрозою зникнення, видів рослин і тварин;

розроблення та здійснення заходів, спрямованих на захист водоплавних птахів, місць їх оселення та гніздування переважно шляхом створення територій, що перебувають під особливою охороною;

здійснення заходів із запобігання появі нових видів рослин і тварин, небезпечних для місцевих флори та фауни.

Крім цього передбачається:

здійснення заходів із збереження морських ссавців у межах внутрішніх морських вод та територіального моря (включаючи створення центрів реабілітації);

проведення дослідження малого філофорного поля в Каркінітській затоці та акваторії навколо острова Зміїний;

реалізація заходів із відтворення видів морських рослин і тварин, що перебувають під загрозою зникнення, в акваторіях Азовського і Чорного морів;

участь у створенні регіональної Червоної книги в рамках Міжнародної програми управління станом і захисту Чорного моря.

3.2. Збереження середовища існування біологічних видів

На першому етапі передбачається:

забезпечення подальшого збільшення площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також їх упорядкування;

удосконалення законодавства про природно-заповідний фонд шляхом запровадження нових категорій територій та об'єктів природно-заповідного фонду з метою забезпечення охорони та відтворення природних ресурсів прибережних екосистем і відкритої частини моря;

розроблення спеціальних режимів природокористування в охоронних зонах територій та об'єктів природно-заповідного фонду;

обмеження господарської діяльності в місцях існування біологічних видів, які ведуть прикріплений спосіб життя.

На другому етапі передбачається створення біологічної станції на острові Зміїний для наукових досліджень, пов'язаних із збереженням біологічного різноманіття морських та наземних організмів.

4. Збалансоване використання і відтворення морських біологічних ресурсів та розвиток аквакультурних видів діяльності

На першому та другому етапах передбачається:

удосконалення законодавства з питань управління, охорони, використання та відтворення рибних ресурсів в Азовському і Чорному морях;

створення кадастрів популяцій морських видів рослин і тварин, що мають господарське значення, та визначення їх ресурсного потенціалу;

розроблення механізму підтримання на оптимальному рівні

чисельності рибоїдних птахів і морських ссавців;

проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, пов'язаних із відтворенням та збагаченням морських біологічних ресурсів Азовського і Чорного морів, впровадження відповідних екологічно безпечних технологій;

будівництво та модернізація риборозплідних заводів, державна підтримка розведення промислових видів риби, у тому числі за рахунок коштів державного та місцевих фондів охорони навколишнього природного середовища;

обґрунтування перспективності розведення видів і визначення місць розвитку аквакультур у прибережній смузі;

визначення екологічно безпечних ареалів розведення аквакультурних організмів, що ведуть прикріплений спосіб існування;

створення фермерських аквакультурних господарств у прибережній смузі;

забезпечення населення, яке проживає у прибережній смузі, інформацією про технології та економічні переваги діяльності риборозплідних та аквакультурних господарств;

відтворення фармацевтичної сировинної бази на основі використання ресурсів моря;

забезпечення участі України у розробленні країнами Чорноморського регіону Конвенції з рибальства;

розроблення та впровадження регіональних міжгалузевих програм будівництва та модернізації риборозплідних заводів;

розроблення та здійснення заходів, спрямованих на відтворення рибних ресурсів Азовського моря.

Передбачається також розроблення заходів, спрямованих на поліпшення стану нерестовищ, місць нагулу молоді риби та збільшення кормових ресурсів, охорону міграційних шляхів риби, та інших заходів, спрямованих на збагачення біологічних ресурсів та забезпечення їх невиснажливого використання.

5. Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів

5.1. Захист морського узбережжя від руйнівних геологічних процесів і абразії

На першому та другому етапах передбачається:

розроблення державної та місцевих програм захисту берега моря;

реалізація проектів захисту берега моря від руйнування, будівництво споруд, що не порушують природні процеси, і біопозитивних берегорегулювальних систем.

5.2. Охорона земель прибережної смуги морів

На першому та другому етапах передбачається:

резервування земель для наступного їх переведення в землі рекреаційного та оздоровчого призначення;

поліпшення структури угідь та формування екологічно стійких агроландшафтів;

впровадження ґрунтозахисних систем землеробства з контурно-меліоративною організацією території;

рекультивация порушених земель із застосуванням ландшафтно-екологічних принципів;

консервация деградованих сільськогосподарських угідь;

поліпшення екологічного стану зрошуваних земель;

створення захисних лісових насаджень у прибережній смузі морів.

6. Створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів

6.1. Створення системи інтегрованого управління природокористуванням

На першому етапі передбачається:

встановлення меж прибережної смуги морів;

розроблення схеми функціонального зонування прибережної смуги з визначенням територій, придатних для різних видів господарської діяльності;

розроблення принципів управління та поліпшення економічного механізму природокористування;

розроблення відповідної нормативно-законодавчої бази з метою утворення і функціонування спеціальних зон, розташованих вздовж узбережжя Азовського і Чорного морів.

На другому етапі передбачається:

розроблення принципів державної політики і стратегії інтегрованого управління прибережною смугою морів та плану заходів, спрямованих на їх реалізацію;

розвиток екологічно сумісних галузей господарства.

6.2. Природно-ландшафтні комплекси туризму

На першому етапі передбачається:

розроблення порядку встановлення меж і режимів округів санітарної охорони курортів, а також зон санітарної охорони водних об'єктів, що використовуються в лікувальних і оздоровчих цілях, у

межах прибережної смуги Азовського і Чорного морів;

створення кадастру природних рекреаційних ресурсів морського узбережжя;

визначення рівнів екологічно допустимого навантаження для туристичної діяльності в межах рекреаційних зон.

На другому етапі передбачається вивчення можливості:

впровадження системи екологічної сертифікації суб'єктів туристичної діяльності та інформації про її результати;

розвитку екологічного (зеленого) туризму.

7. Удосконалення системи моніторингу та оцінка впливу природних і антропогенних факторів на довкілля

7.1. Дослідження стану та моніторинг забруднення Азовського і Чорного морів

На першому етапі передбачається:

обґрунтування оптимальної мережі моніторингу у районах найбільшого антропогенного впливу;

розроблення структури і програми моніторингу морського середовища;

проведення гідрологічного моніторингу та систематичних сезонних базових моніторингових досліджень;

створення постійно діючої системи моніторингу екологічного стану морського середовища в місцях дампінгу;

розроблення екологічних критеріїв якості довкілля Азовського і Чорного морів та узгодження їх з міжнародними критеріями.

На другому етапі передбачається:

запровадження регіональної системи моніторингу морського середовища (фонового та рутинного);

впровадження екологічних критеріїв якості довкілля Азовського і Чорного морів;

створення геоінформаційної системи української частини Азовського і Чорного морів;

створення системи спеціального моніторингу якості вод на пляжах Азовського і Чорного морів для здійснення їх екологічної класифікації за світовими стандартами.

7.2. Оцінка впливу природних і антропогенних факторів на довкілля

На першому та другому етапах передбачається:

розроблення та впровадження методів оцінки впливу забруднення

морських вод і прибережної смуги, в тому числі шахтними і мінералізованими водами, стоками з іригаційних систем, на довкілля та здоров'я населення;

розроблення положення про екологічний аудит об'єктів прибережної смуги та економічний механізм його проведення;

розроблення заходів, спрямованих на вдосконалення та гармонізацію оцінок антропогенного впливу на довкілля.

8. Залучення громадськості до реалізації природоохоронних заходів, підвищення рівня екологічної освіти та виховання населення

На першому та другому етапах передбачається:

сприяння утворенню асоціацій неурядових екологічних організацій, громадських організацій приморських регіонів, координації їх діяльності та поліпшенню міжнародних зв'язків з питань охорони та відтворення екосистеми Азовського і Чорного морів;

підтримка природоохоронних акцій, що мають на меті захист та збереження довкілля Азовського і Чорного морів, на національному, регіональному та місцевому рівнях;

видання серії освітніх матеріалів про стан довкілля Азовського і Чорного морів;

організація навчання представників громадськості з питань розв'язання екологічних проблем Азовського і Чорного морів;

урахування в проекті закону України про екологічну інформацію питань охорони довкілля морів;

залучення засобів масової інформації до оперативного інформування населення про основні напрями діяльності органів виконавчої влади з охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів;

видання спеціалізованого журналу з екологічних проблем морів та іншої науково-популярної та спеціальної літератури;

підвищення рівня екологічної освіти та виховання населення.

VI. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ПРОГРАМИ

1. Політичні засоби

З метою забезпечення сприятливих умов для реалізації Програми передбачається визнати розв'язання проблеми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів одним з пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку держави та здійснити заходи, спрямовані на привернення до цієї проблеми уваги міжнародної громадськості.

2. Нормативно-правове забезпечення

Для забезпечення реалізації Програми передбачається розроблення та прийняття нормативно-правових актів, що стосуються зменшення рівня забруднення морів та антропогенного навантаження на їх екосистеми, зниження ризику для здоров'я людини, пов'язаного із забрудненням морських вод та прибережної смуги, збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів та місць існування біологічних видів, розвитку аквакультурної діяльності, запобігання руйнуванню морського берега, створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі Азовського і Чорного морів та розвитку екологічного (зеленого) туризму.

З метою забезпечення збереження оздоровчих і рекреаційних ресурсів Азовського і Чорного морів та їх прибережної смуги передбачається внесення відповідних змін до Водного кодексу України (213/95-ВР), Земельного кодексу України (561-12), Закону України "Про природно-заповідний фонд України" (2456-12), Закону України "Про виключну (морську) економічну зону України" (162/95-ВР) та інших нормативно-правових актів.

3. Організаційне забезпечення

Організаційне забезпечення та координація діяльності з реалізації Програми здійснюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів за участю заінтересованих центральних і місцевих органів виконавчої влади відповідно до їх повноважень.

Для забезпечення координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, наукових і громадських організацій - виконавців Програми утворюється дорадчий орган - Міжвідомча комісія з екологічних питань Азовського і Чорного морів (далі - Міжвідомча комісія), до складу якої включаються посадові особи зазначених вище органів, провідні вчені, представники профільних комітетів Верховної Ради України, а також представники громадських організацій.

На Міжвідомчу комісію покладається також коригування, у разі необхідності, передбачених Програмою заходів відповідно до наявних фінансових, матеріальних та організаційних можливостей.

Щороку під час розробки проектів державної програми економічного та соціального розвитку України та Державного бюджету України обсяги і джерела фінансування Програми уточнюються виходячи з фінансових можливостей держави.

4. Наукове забезпечення

Для наукового забезпечення реалізації Програми передбачається:

проведення фундаментальних досліджень, спрямованих на вивчення природних процесів у екосистемах Азовського і Чорного морів, та прикладних досліджень з метою розроблення та впровадження заходів, спрямованих на зменшення рівня забруднення, збереження, відтворення та збагачення біологічних ресурсів, підвищення рекреаційного потенціалу регіону;

удосконалення економічного механізму природокористування;

створення відповідних банків даних геоінформаційних систем;

удосконалення системи моніторингу;

підготовка методичних розробок, наукових рекомендацій щодо здійснення екологічної політики з питань використання морських ресурсів.

Одним з першочергових завдань реалізації Програми є необхідність розроблення Комплексного плану наукових досліджень у сфері охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів на 2001-2005 роки.

5. Орієнтовні розрахунки вартості та фінансове забезпечення

Фінансування Програми здійснюватиметься за рахунок:

коштів Державного бюджету України, республіканського бюджету Автономної Республіки Крим, відповідних місцевих бюджетів (з урахуванням природоохоронних заходів, які фінансуються у рамках екологічних програм, що реалізуються), фондів охорони навколишнього природного середовища у складі бюджетів усіх рівнів, а також із залученням інших джерел фінансування, в тому числі коштів суб'єктів господарської діяльності;

фондів страхування екологічних ризиків від наслідків надзвичайних ситуацій, що завдають шкоду довкіллю;

зовнішніх і внутрішніх запозичень;

грантів міжнародних організацій, благодійних внесків, коштів міжнародних програм тощо;

удосконалення механізму розподілу платежів за використання природних ресурсів з метою підтримання природоохоронної діяльності суб'єктів господарювання.

Реалізація Програми передбачає фінансування:

найважливіших капіталомістких заходів з охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (додатки 1 і 2 до Програми);

заходів з укріплення берегів морів та лиманів (додаток 3 до Програми);

некапіталомістких природоохоронних заходів з охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів (додаток 4 до Програми);

заходів з моніторингу та оцінки забруднення Азовського і Чорного морів (додаток 5 до Програми);

розроблення нормативно-правового забезпечення Програми (додаток 6 до Програми).

Фінансове забезпечення Програми на другому етапі реалізації передбачає створення цільового фонду, де концентруватимуться

наявні фінансові ресурси, що спрямовуватимуться на здійснення природоохоронних заходів, а також додаткові кошти для її реалізації, в тому числі шляхом:

розширення бази оподаткування, пов'язаного з природокористуванням та охороною довкілля;

удосконалення цінової політики в сфері комунальних послуг для поліпшення інвестиційних можливостей комунальних та інших підприємств;

встановлення адекватного розміру нормативів зборів за забруднення навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів;

забезпечення динамічного розвитку туризму, рибальства, зростання обсягу транспортних послуг та інших прибуткових видів діяльності;

залучення коштів міжнародних організацій (Міжнародного Чорноморського фонду, Глобального екологічного фонду, програми TACIS).

Передбачається, що загальний обсяг залучення коштів із зовнішніх джерел на реалізацію Програми становитиме від 90 до 120 млн. доларів США.

Одночасно, разом з удосконаленням чинного економічного механізму природокористування, додатковим джерелом позабюджетного фінансування Програми мають стати такі фінансові важелі, як страхування екологічних ризиків, лізинг екологічного обладнання, залучення пільгових іноземних кредитів, грантів, ринок екологічних робіт та послуг.

6. Контроль за виконанням Програми

Контроль за реалізацією Програми здійснюватиме спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів за участю інших центральних і місцевих органів державного управління за напрямками і видами робіт.

Кабінет Міністрів України раз на рік інформує Верховну Раду України про хід виконання Програми.

Орган, що забезпечує організацію виконання Програми, щорічно представляє Кабінету Міністрів України звіти про хід виконання заходів і завдань Програми.

Кабінет Міністрів України за рекомендаціями Міжвідомчої комісії здійснює коригування передбачених Програмою заходів та обсягів їх фінансування.

VII. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Міжнародне співробітництво у питаннях охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів сприятиме гармонізації національного природоохоронного законодавства із загальноєвропейським і передбачає розроблення законодавчої бази співробітництва та регіональної екологічної політики, поліпшення

стану виконання міжнародних договорів з метою:

розвитку двостороннього співробітництва з країнами регіону в галузі охорони довкілля, охорони та використання транскордонних водотоків басейну Чорного моря, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій;

забезпечення виконання положень міжнародних договорів, що регулюють діяльність, пов'язану з охороною морів (Договору про заборону розміщення на дні морів та океанів ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення, Конвенції про запобігання забрудненню моря скиданнями відходів та інших матеріалів, Конвенції про захист Чорного моря від забруднення (995_065);

забезпечення виконання положень конвенцій, що регулюють транскордонне надходження забруднення (з атмосферним повітрям і водотоками) та антропогенний вплив на навколишнє природне середовище, у тому числі на морські екосистеми (Конвенції про транскордонне забруднення повітря на великі відстані та протоколів до неї, Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер, Конвенції про оцінку впливу на навколишнє природне середовище у транскордонному контексті);

забезпечення ратифікації Конвенції щодо співробітництва з охорони та сталого використання річки Дунай, а також конвенцій, спрямованих на збереження біологічного різноманіття, охорону та збалансоване використання біологічних і земельних ресурсів (Конвенції про охорону біологічного різноманіття (995_030), Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовище існування водоплавних птахів (995_031);

забезпечення підписання та ратифікації Угоди про збереження китоподібних Чорного, Середземного морів та прилеглої Атлантичної акваторії;

участі у розробленні Протоколу про збереження біологічного різноманіття Чорного моря до Конвенції про захист Чорного моря від забруднення та Конвенції про рибальство та збереження живих ресурсів Чорного моря;

забезпечення підготовки п'ятирічних звітів про стан виконання Міністерської декларації про захист Чорного моря;

підтримки і розвитку методологічних центрів, створених у рамках Чорноморської екологічної програми;

активізації участі України, у рамках Конвенції про захист Чорного моря від забруднення, у впровадженні основних напрямів Стратегічного плану дій по відтворенню та охороні Чорного моря, розробці та реалізації міждержавних програм та проектів щодо збереження довкілля Чорного та Азовського морів;

розвитку двостороннього співробітництва з країнами регіону, насамперед з Росією, у захисті та відтворенні довкілля Азовського моря;

розроблення спільної Україно-Російської комплексної програми охорони та відтворення довкілля Азовського моря за участю органів

державної влади, органів місцевого самоврядування територіально-адміністративних одиниць України та відповідних органів державної влади і суб'єктів Російської Федерації, які входять до басейну Азовського моря, та Азовської Російсько-Української міжпарламентської комісії.

Додаток 1
до Загальнодержавної програми охорони
та відтворення довкілля Азовського
і Чорного морів

ЗВЕДЕНІ ВИТРАТИ
на реалізацію Загальнодержавної програми
охорони та відтворення довкілля Азовського і
Чорного морів на 2001-2010 роки
у цінах на 1 січня 2000 року

Таблиця 1

(млн. гривень)

Захід Програми	Усього на 2001- 2010 роки	У тому числі						коштів підпри- ємств, органі- зацій та інших джерел фінан- сування	2006- 2010 роки
		2001-2005 роки		за рахунок					
	Усього	усього	державного бюджету	місцевих бюджетів	усього	у тому числі	усього	у тому числі	
			усього	у тому числі	усього	у тому числі	усього	у тому числі	
Зведені витрати, усього	885,1	304,5	44,5	11,1	191,1	29,6	68,9	580,6	
Капітало-місткі заходи, усього	656,7	196,1	16,4	1,4	134,8	12,3	44,9	460,6	

у тому числі:

будівництво,
розширення
та реконс-
трукція му-
ніципальних
очисних спо-

руд	506	152,9	15,4	1,4	109	10	28,5	353,1
будівництво, реконструкція полігонів (звалищ) твердих побутових відходів	104,3	25,8	1	-	16,7	1,5	8,1	78,5
інші капіталомісткі заходи	46,4	17,4	-	-	9,1	0,8	8,3	29
Берегоукріплення	180	75	12	-	39	-	24	105
Некапіталомісткі заходи, усього	47,5	32,5	15,5	8,5	17	17	-	15
у тому числі:								
розроблення техніко-економічного обґрунтування та проектною документації на будівництво капіталомістких заходів	20	15	3	3	12	12	-	5
здійснення науково-технічних розробок*	15	10	10	3	-	-	-	5
створення геоінформаційної системи	2,5	2,5	0,5	0,5	2	2	-	-
інші заходи	10	5	2	2	3	3	-	5
Створення та розвиток системи моніторингу	0,9	0,9	0,6	0,6	0,3	0,3	-	-

* У межах комплексного плану науково-технічних заходів реалізації Програми, розроблення якого повинно бути здійснене після її затвердження.

Таблиця 2 додатку 1

(млн. грн.)

Захід Програми	Усього на 2001- 2010 роки	Усього	У тому числі					2006- 2010 роки
			2001-2005 роки					
			з них за роками					
			2001	2002	2003	2004	2005	
Зведені витрати, усього	885,1	304,5	63,2	64,4	60,4	57,3	59,2	580,6
у тому числі:								
Капітало-місткі заходи, усього	656,7	196,1	41,4	42,6	38,6	35,8	37,7	460,6
Берегоукріплення	180	75	15	15	15	15	15	105
Некапітало-місткі заходи, усього	47,5	32,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	15
у тому числі:								
розроблення техніко-економічного обґрунтування та проектної документації на будівництво капітало-містких заходів	20	15	3	3	3	3	3	5
здійснення науково-технічних розробок*	15	10	2	2	2	2	2	5
створення геоінформаційної системи	2,5	2,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	-
інші заходи	10	5	1	1	1	1	1	5
Створення та розвиток системи моніторингу	0,9	0,9	0,3	0,3	0,3	-	-	-

* У межах комплексного плану науково-технічних заходів

ції до очисних споруд, м. Євпаторія 0,5 6,5	8	1,5	-	0,6	0,9	0,2	0,2	0,3	0,3
--	---	-----	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

реконструкція каналізаційних очисних споруд, м. Гурзуф 0,4 5,4	6,9	1,5	-	0,7	0,8	0,2	0,2	0,3	0,4
---	-----	-----	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

реконструкція каналізаційних очисних споруд та будівництво напірного колектора від головної насосної станції до каналізаційних очисних споруд, м. Краснопекоськ 0,5 2,8	3,8	1	-	0,7	0,3	0,1	0,1	0,1	0,2
--	-----	---	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Донецька область, усього 8,4 82,39	123,49	41,1	-	23,9	17,2	8,1	8,2	8,2	8,2
---------------------------------------	--------	------	---	------	------	-----	-----	-----	-----

Упорядкування водовідведення на об'єктах житлово-комунального господарства, усього 3,7 18,2	36,1	17,9	-	12,4	5,5	3,5	3,5	3,5	3,7
--	------	------	---	------	-----	-----	-----	-----	-----

у тому числі:

будівництво комплексу каналізаційної насосної станції N 5а та реконструкція каналізаційної насосної станції N 5,

гонів і звалищ твердих відходів на довкілля, усього 1,8 54,19	63,19	9	-	6,5	2,5	1,8	1,8	1,8	1,8
--	-------	---	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

у тому числі:

будівництво нового полігона твердих побутових і промислових відходів, м. Маріуполь 1,8 16	25	9	-	6,5	2,5	1,8	1,8	1,8	1,8
--	----	---	---	-----	-----	-----	-----	-----	-----

будівництво сміттєпереробного заводу, м. Маріуполь - 30	30	-	-	-	-	-	-	-	-
--	----	---	---	---	---	---	---	---	---

реконструкція полігона побутових відходів, м. Приморськ - 2	2	-	-	-	-	-	-	-	-
--	---	---	---	---	---	---	---	---	---

винесення звалищ за межі водоохоронних зон Азовського моря - 6,19	6,19	-	-	-	-	-	-	-	-
--	------	---	---	---	---	---	---	---	---

Запорізька область, усього 6,55 7,69	38,26	30,57	-	22,77	7,8	6,0	6	6,1	5,9
---	-------	-------	---	-------	-----	-----	---	-----	-----

Упорядкування водовідведення на об'єктах житлово-комунального господарства, усього 5,15 3	25,2	22,2	-	16,97	5,2	4,12	4,1	4,2	4,6
--	------	------	---	-------	-----	------	-----	-----	-----

у тому числі:

розширення очисних спо-

руд каналізації, м. Бердянськ 1,2 -	4,2	4,2	-	3	1,2	0,7	0,7	0,7	0,9
реконструкція та розширення потужностей каналізаційних очисних споруд, м. Приморськ - -	0,72	0,72	-	0,72	-	0,72	-	-	-
будівництво головного самотічного колектора, м. Бердянськ 1,13 -	4,83	4,83	-	2,83	2	0,9	0,9	0,9	1
будівництво каналізаційних очисних споруд, с. Приазовське 1,12 -	4,82	4,82	-	2,82	2	0,9	0,9	0,9	1
будівництво каналізаційних очисних споруд, с. Кирилівка 0,9 3	7,5	4,5	-	4,5	-	0,9	0,9	0,9	0,9
будівництво блоку ємкостей для станції біологічної очистки стічних вод, с. Якимівка 0,8 3	6,1	3,1	-	3,1	-	-	0,7	0,8	0,8
Упорядкування поверхневого водовідведення на урбанізованих територіях, усього 0,2 -	1	1	-	1	-	0,2	0,2	0,2	0,2

у тому числі:

будівництво зливних ка-

тва, усього	157,62	16,92	-	9,42	7,5	3,8	4,12	3	3
3 140,7									

у тому числі:

реконструкція та розширення потужностей очисних споруд каналізації, м. Миколаїв	45,7	9,5	-	4,5	5	1,9	1,9	1,9	1,9
1,9 36,2									

реконструкція та розширення потужностей головної каналізаційної насосної станції, м. Миколаїв	19,1	2,8	-	1,8	1	0,5	0,5	0,6	0,6
0,6 16,3									

будівництво каналізаційної насосної станції N 5а, м. Миколаїв	24,9	2,4	-	1,4	1	0,4	0,5	0,5	0,5
0,5 22,5									

реконструкція напірних колекторів каналізаційних очисних споруд, м. Миколаїв	24	-	-	-	-	-	-	-	-
- 24									

реконструкція скидного колектора від каналізаційних очисних споруд до урізу води, м. Миколаїв	2,22	2,22	-	1,72	0,5	1	1,22	-	-
- -									

реконструкція глибоководного випуску від каналізаційних очисних

Упорядкування водовідведення на об'єктах житлово-комунального господарства, усього 4,37 40,09	61,67	21,58	-	17,28	4,3	4,25	4,25	4,35	4,36
---	-------	-------	---	-------	-----	------	------	------	------

у тому числі:

реконструкція і розширення каналізаційних очисних споруд, м. Скадовськ 0,6 3,5	6,5	3	-	3	-	0,6	0,6	0,6	0,6
---	-----	---	---	---	---	-----	-----	-----	-----

реконструкція і розширення каналізаційних очисних споруд, м. Нова Каховка 1,3 20	26,3	6,3	-	5	1,3	1,2	1,2	1,3	1,3
--	------	-----	---	---	-----	-----	-----	-----	-----

реконструкція каналізаційних очисних споруд, м. Генічеськ 0,5 -	2,5	2,5	-	1,5	1	0,5	0,5	0,5	0,5
--	-----	-----	---	-----	---	-----	-----	-----	-----

будівництво каналізаційних очисних споруд та скидного колектора, м. Гола Пристань 1,5 -	7,5	7,5	-	5,5	2	1,5	1,5	1,5	1,5
--	-----	-----	---	-----	---	-----	-----	-----	-----

будівництво каналізаційних очисних споруд та скидного колектора, с. Каланчак 0,47 -	2,28	2,28	-	2,28	-	0,45	0,45	0,45	0,46
--	------	------	---	------	---	------	------	------	------

реконструкція каналі-

зації дитячого оздоровчого табору "Ласпі"	3,85	-	-	-	-	-	-	-	-
-	3,85								

придбання спеціальних суден для очищення акваторії та збирання з суден господарчих фекальних стоків та лляльних вод	5	-	-	-	-	-	-	-	-
-	5								

Додаток 3
до Загальнодержавної програми
охорони та відтворення
довкілля Азовського і Чорного морів

ЗАХОДИ
з укріплення берегів морів та лиманів (КФК - 200100),
обсяги фінансування у цінах на 1 січня 2000 року

(млн. гривень)

Адміністративна належність території берега, обсяги фінансування	Проектна потужність, кілометрів	На період 2001-2010 років	У тому числі				
			2001-2005 роки			2006-2010 роки	
			у тому числі за рахунок				
			усього	державного бюджету	місцевого бюджету	інших джерел фінансування	
Усього	103	180	75	12	39	24	105

у тому числі:

Автономна Республіка Крим	45	76	30	5	15	10	46
---------------------------	----	----	----	---	----	----	----

області:

Донецька	7	12	5	1	3	1	7
----------	---	----	---	---	---	---	---

Запорізька	18	31	12	2	6	4	19
------------	----	----	----	---	---	---	----

Миколаївська	3	5	5	1	3	1	-
Одеська	10	17	7	-	5	2	10
Херсонська	15	25	10	2	4	4	15
м. Севастополь	8	14	6	1	3	2	8

Додаток 4
до Загальнодержавної програми
охорони та відтворення
довкілля Азовського і Чорного морів

ПЕРЕЛІК
некапіталомістких природоохоронних заходів з охорони та
відтворення довкілля Азовського і Чорного морів
на 2001-2010 роки

Напрямок програми	Найменування заходу	Термін виконання, роки	Очікувана ефективність від реалізації заходу
Автономна Республіка Крим			
Збереження та відтворення біологічного різноманіття природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів	регіональний моніторинг рослинного та тваринного світу, ведення регіональних кадастрів біологічних ресурсів, територій та об'єктів природно-заповідного фонду	2001-2010	відтворення флори та фауни Криму
Зменшення рівня забруднення морів та антропогенного навантаження на їх екосистеми	інвентаризація джерел забруднення східного та західного басейнів озера Сакське	2001-2003	зменшення забруднення Чорного моря
Удосконалення системи моніторингу для оцінки впливу природних та антропогенних факторів на довкілля	здійснення аналітичного контролю за якісним складом скидів стічних вод каналізаційних очисних споруд міст Автономної Республіки Крим	2001-2010	забезпечення екологічної безпеки
	контроль за якісним складом скидів колекторно-дренажних	2001-2010	забезпечення екологічної безпеки

	систем та рисових чеків		
Створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів	розроблення планів та здійснення управління прибережною смугою морів у межах Автономної Республіки Крим, включаючи розроблення рекомендацій щодо раціонального використання курортно-рекреаційного потенціалу Криму	2001	забезпечення екологічної безпеки
Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів	аналіз та оцінка виконання програми протизсувального та берегоукріплювального захисту територій Автономної Республіки Крим	2001-2010	забезпечення екологічної безпеки
	проведення інвентаризації звалищ відходів у межах 2-кілометрової захисної смуги Азовського і Чорного морів та розроблення системи необхідних заходів щодо їх ліквідації	2001	забезпечення екологічної безпеки
Створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів	благоустрій туристичних стежок у межах заказника "Новий світ"	2001	рекреаційне використання

Донецька область

Збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів	оцінка стану біологічних ресурсів Азовського моря та ведення їх регіональних кадастрів	2001-2010	збереження дикої природи прибережних територій Азовського моря
Збалансоване	відтворення	2001-2010	початок

використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвиток аквакультурних видів діяльності	нерестових функцій річок та водойм прибережної смуги Азовського моря		послідовного відтворення аборигенної фауни
Удосконалення системи моніторингу для оцінки впливу природних та антропогенних факторів на довкілля	розроблення заходів щодо моніторингу оцінки шкідливого впливу звалищ і накопичувачів промислових відходів ВАТ "Маріупольський комбінат "Азовсталь" на узбережжя Азовського моря (м. Маріуполь)	2001-2003	зменшення негативного впливу на довкілля
	впровадження пілотного проекту щодо регулювання та контролю за поводженням з небезпечними відходами на прикладі м. Маріуполя	2001	забезпечення екологічної безпеки
	створення системи моніторингу радіаційного контролю за узбережжям та акваторією Азовського моря	2001-2002	на основі впровадження системи радіаційного моніторингу створюється можливість вжиття термінових заходів із захисту населення від шкідливого впливу іонізуючого випромінювання
Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів	розроблення регіональної програми захисту берега Азовського моря від шкідливої дії морських вод	2001	забезпечення екологічної безпеки
	розроблення проектно-документації будівництва першої черги полігона твердих побутових	2001-2013	зниження забруднення довкілля

відходів
(м. Новоазовськ)

проведення інвентаризації смітників та звалищ відходів у межах 2-кілометрової захисної смуги Чорного та Азовського морів та розроблення системи необхідних заходів щодо їх ліквідації

2001

забезпечення екологічної безпеки

Запорізька область

Збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів

надання статусу загальнодержавного значення територіям водно-болотних угідь Якимівського, Приазовського районів Сиваського та Утлюкського лиманів, коси Федотова та в заплаві річки Корсар

2001

поліпшення стану середовища проживання біологічних видів та ландшафтів на територіях водно-болотних угідь області

створення національного природного парку "Приазовський" на території Якимівського, Приазовського, Мелітопольського, Бердянського та Приморського районів

створення об'єктів природно-заповідного фонду в заплаві річки Домузгла та в гирлі ріки Обіточна

Удосконалення системи моніторингу для оцінки впливу природних та антропогенних факторів на довкілля

провести інвентаризацію джерел забруднення повітря та оцінку обсягів викидів від стаціонарних та пересувних джерел у прибережній смузі Азовського моря в межах території області

2001-2005

соціальний ефект

створення системи 2001

управління

	моніторингу забруднення морських вод (згідно з обласною програмою)		якістю води
Створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів	паспортизація малих річок та розроблення басейнових схем охорони та раціонального використання водних і земельних ресурсів	2001-2002	впровадження ефективних природоохоронних заходів
	створення геоінформаційної системи Азовського моря в межах області	2001	оперативне прийняття управлінських рішень
Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів	розроблення програми берегозахисних заходів у межах Запорізької області	2001-2005	захист земель, збереження рекреаційної цінності
	винос у природу прибережної смуги Азовського моря	2001-2005	сприяння поліпшенню екологічної ситуації
Миколаївська область			
Створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів	наукове обґрунтування гармонійного еколого-соціального розвитку Кінбурнської коси	2001-2002	забезпечення дотримання режиму господарської діяльності
Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів	виготовлення проектно-кошторисної документації по берегоукріпленню с. Лимани та с. Галицинове	2001-2002	припинення підмиву берега
	проведення екологічної експертизи впливу дамби на екосистему Березанського лиману	2001-2002	дослідження впливу відокремленого верхів'я лиману на екосистему Березанського лиману

Одеська область

Збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів	розроблення проекту організації Тилігульського регіонального ландшафтного парку та його реалізація створення об'єктів природно-заповідного фонду в Будацькому, Дністровському лиманах, Будацькій косі, дельті ріки Дунай	2001-2010	відтворення природних ресурсів унікального лиманного комплексу
Створення системи інтегрованого управління природокористуванням у прибережній смузі морів	екологічне оздоровлення басейнів малих річок прибережної смуги в Одеській області	2001-2010	поліпшення якості води, ефективне використання водних ресурсів
	розроблення планів та запровадження управління прибережною смугою морів у межах Одеської області	2001-2010	поліпшення якості води, ефективне використання водних ресурсів
	розроблення місцевих програм захисту берега моря	2001-2010	поліпшення якості води, ефективне використання водних ресурсів
	розроблення документів щодо створення єдиної системи екобезпеки сучасних спеціалізованих та універсальних морських промислово-транспортних комплексів ("Екопорт", м. Одеса)	2001	створення єдиної системи управління станом навколишнього середовища в межах великого промислово-транспортного комплексу
Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів	розроблення документації для упорядкування спеціальних складських майданчиків поза територіями портів для перевантаження небезпечних відходів у разі необхідності	2001	поліпшення якості води в Чорному морі

	проведення інвентаризації смітників та звалищ відходів у межах 2-кілометрової захисної смуги Чорного моря, розроблення системи необхідних заходів щодо їх ліквідації	2001	поліпшення якості води, ефективне використання водних ресурсів
Збалансоване використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвиток аквакультурних видів діяльності	розвиток риборозплідника госпрозрахункового територіального міжгалузевого об'єднання (ГТМО) з вирощування морських видів риб на Будацькій косі Шаболатського лиману	2001	відтворення цінних видів морських риб та зростання рибопродуктивності Чорного моря
Херсонська область			
Збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів	розроблення практичних рекомендацій щодо охорони та раціонального використання водно-болотних угідь Херсонської області на основі оцінки їх біорізноманіття та сучасного екологічного стану	2001	збереження та відтворення водно-болотних угідь, збільшення їх продуктивності, захист від забруднення
	обґрунтування та створення Нижньодніпровського регіонального ландшафтного парку від Каховської ГЕС до Дніпровського лиману	2001-2005	збереження водно-болотних угідь пониззя Дніпра, підвищення їх біопродуктивності
Удосконалення системи моніторингу для оцінки впливу природних та антропогенних факторів на довкілля	аналіз впливу промислових об'єктів Красноперекопського району Автономної Республіки Крим на довкілля та розроблення заходів щодо його поліпшення	2001	зменшення негативного впливу на здоров'я мешканців області, відновлення та збереження природних ресурсів, захист територій

м. Севастополь

Збереження та відтворення біологічного різноманіття, природних ландшафтів прибережної смуги і місць існування біологічних видів	дослідження динаміки морських екосистем з метою здійснення контролю за їх станом, управління їх продуктивністю, здатністю до відновлення	2001-2010	збільшення біологічного різноманіття живих ресурсів моря
	розроблення системи стеження за тривалими змінами морського середовища, що викликані антропогенними та природними причинами	2001-2010	збільшення біологічного різноманіття живих ресурсів моря
	здійснення спостережень та оцінка стану живих ресурсів моря	2001-2010	збільшення біологічного різноманіття живих ресурсів моря
	вивчення біологічних ресурсів естуарій та заток	2001-2010	збільшення біологічного різноманіття живих ресурсів моря
	створення комплексу морських біологічних експертних систем	2001-2010	збільшення біологічного різноманіття живих ресурсів моря
	розроблення пропозицій щодо створення природного національного парку на базі існуючих ландшафтних заказників загальнодержавного значення "Мис Айя" та "Байдарський"	2001-2005	відтворення живих природних ресурсів та управління ними
	оцінка природних умов приморських зон, що забезпечують збереження та відновлення біологічного різноманіття	2001-2005	поліпшення біологічного середовища проживання біологічних видів та ландшафтів

	вивчення впливу донних відкладів сірководневої зони Чорного моря на розподіл життя у водоймах	2001-2005	поліпшення біологічного середовища проживання біологічних видів та ландшафтів
Збалансоване використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвиток аквакультурних видів діяльності	оцінка сировинної бази макрофітів та виготовлення дослідної партії продуктів лікувально-профілактичного та косметичного призначення	2001	створення нових продуктів лікувально-профілактичного та косметичного призначення
Удосконалення системи моніторингу для оцінки впливу природних та антропогенних факторів на довкілля	санітарне розчищення річок, що впадають у Чорне море	2001	поліпшення екологічного стану водних ресурсів
	складання водного кадастру підземних джерел водопостачання, гідрологічний моніторинг підземних вод м. Севастополя	2001	поліпшення екологічного стану водних ресурсів
	розроблення системи спостережень та оцінка стану живих ресурсів Чорного моря	2001	поліпшення екологічного стану водних ресурсів
	екологічне картографування забруднених територій	2001-2003	поліпшення екологічного стану земельних та водних ресурсів
	проведення інвентаризації смітників та звалищ у 2-кілометровій захисній смузі Чорного моря і розроблення системи заходів, які необхідні для їх ліквідації	2001-2002	поліпшення екологічного стану захисної смуги
	впровадження	2001-2005	оздоровлення

	програми створення автоматизованої системи екологічного контролю вод України (АСЕКВУ)		вод басейну, вирішення проблем очищення стічних вод, охорона та поліпшення загальної гідроекологічної ситуації в Україні
Запобігання руйнуванню морського берега та охорона земель у прибережній смузі морів	розроблення планів та впровадження управління прибережною смугою в межах м. Севастополя	2001-2010	ліквідація наслідків руйнівних геологічних процесів та абразії морського узбережжя
Збалансоване використання та відтворення морських біологічних ресурсів і розвиток аквакультурних видів діяльності	розроблення технологій та пілотних установок для отримання життєстійкої молоді камбалових у масовій кількості для зариблення природних водойм	2001-2005	збільшення чисельності рибної популяції та її запасів
	створення технологій та систем дослідних господарств на узбережжі Чорного моря для вирощування мідій та товарних устриць	2001-2005	збільшення чисельності рибної популяції та її запасів

Додаток 5
до Загальнодержавної програми
охорони та відтворення довкілля
Азовського і Чорного морів

ЗАХОДИ
з моніторингу та оцінки забруднення
Азовського і Чорного морів,
обсяги фінансування у цінах
на 1 січня 2000 року

Захід	Вартість здійснення заходу, млн. гривень	Термін виконання, роки
Прибережні і морські спостереження	0,25	2001-2002

за станом Азово-Чорноморського басейну. Розроблення нормативних вимог до системи спостережень. Оптимізація мереж і прибережних стаціонарних і пересувних морських станцій

Розроблення структури і програми моніторингу морського середовища. Розроблення нормативних актів щодо забезпечення моніторингу морського середовища

0,245 2001-2002

Розроблення технологій оперативного контролю за станом морського середовища: методів і засобів збирання, передачі, приймання, зберігання і аналізу інформації на основі ПЕОМ; адаптація їх до мережі діючих центрів і обсерваторій з використанням сучасних можливостей електронного зв'язку. Створення еколого-кібернетичної моделі Азово-Чорноморського басейну як складової частини географічної інформаційної системи України та електронного атласу-довідника стану морського середовища

0,265 2001-2003

Узагальнення екологічної інформації та аналіз природних і антропогенних змін в Азово-Чорноморському басейні. Оцінка антропогенних трансформацій в гирлах річок, місцях дампінгу та у відкритому морі. Вивчення закономірностей мінливості площ акумуляції важких металів, фенолів, органічних та інших забруднювачів

0,15 2001-2003

Усього (КФК 240600) 0,875

Додаток 6
до Загальнодержавної
програми охорони та відтворення
довкілля Азовського і Чорного морів

ОСНОВНІ ЗАКОНОДАВЧІ ТА ІНШІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ,
ЯКІ ПЕРЕДБАЧАЄТЬСЯ РОЗРОБИТИ ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ
(2001-2005 РОКИ)

1. Зменшення рівня забруднення Азовського і Чорного морів та антропогенного навантаження на їх екосистеми

Методика визначення надходження забруднюючих речовин до морського середовища із стоком річок.

Методика визначення обсягу надходжень забруднюючих речовин з атмосфери до вод морів.

Методика визначення надходження забруднюючих речовин з дифузних джерел до вод морів.

Внесення змін та доповнень до Правил охорони внутрішніх морських вод і територіального моря від забруднення та засмічення.

Положення про систему реагування на надзвичайні ситуації на морі.

Положення про екологічний аудит видів діяльності, що спричиняють забруднення вод морів.

Інструкція про розроблення гранично допустимих скидів для об'єктів, що здійснюють скид зворотних вод до морів.

2. Збереження та відтворення біологічного різноманіття,
природних ландшафтів прибережної смуги і місць
існування біологічних видів

Критерії визначення захищених місць існування морських біоценозів.

Положення про порядок природокористування водно-болотними угіддями у межах акваторій морів, лиманів і гирл річок.

Положення про порядок аквакультурних видів діяльності.

Критерії визначення стану морських геобіоценозів.

3. Створення системи інтегрованого управління
природокористуванням у прибережній смузі
Азовського і Чорного морів

Проект Закону України про прибережну смугу морів.

Положення про порядок використання земель у водоохоронній смузі морів.

Положення про порядок екологічної сертифікації туристичних закладів на морському узбережжі.

Положення про організацію екологічного туризму.

Положення про порядок проектування та будівництва споруд захисту берега моря від руйнування.

Кадастр природних рекреаційних ресурсів морського узбережжя.